

6 ŞUBAT

BİLGİ RAPORU

MAYAVAKFI

www.mayavakfi.org

ÖZET

Türkiye, kuzeyde Avrupa-Asya (Avrasya) Levhası ile güneyde Afrika ve Arap Levhaları arasında yer almakta olup jeolojik olarak hareketine devam eden bir alandır. Tarih boyunca, büyük depremlerin kaydedildiği ve sismik açıdan oldukça aktif olan Anadolu levhasında üzerinde yer alan bu coğrafya üzerindeki en eski depremin, M.Ö. 411 yılında meydana geldiği bilinmektedir. 1900-2023 yılları arasında can kaybı ile ekonomik ve maddi hasara yol açan 269 depremin meydana geldiği Türkiye’de, yaşanan en büyük depremin 2023 yılında meydana gelen Kahramanmaraş depremleri olduğu bilinmektedir. Büyük can ve mal kaybına yol açan bu depremi, 1939 Erzincan Depremi ile 1999 Marmara Depremi takip etmektedir.

6 Şubat 2023’te gerçekleşen Kahramanmaraş depremleri, on bir il başta olmak üzere milyonlarca kişinin büyük kayıplar yaşamasına neden oldu. Bugün, depremin üzerinden geçen iki yılda ulusal ve uluslararası paydaşların destekleriyle başta Adıyaman, Hatay ve Şanlıurfa olmak üzere depremden etkilenen illerde psikososyal destek çalışmalarını sürdüren Maya Vakfı olarak sizlere bu değerlendirme raporunu sunmaktayız. Bu değerlendirme raporu ile, Şubat 2023-Aralık 2024 arasında depremden etkilenen Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş ve Şanlıurfa’da gerçekleştirilen tüm acil durum operasyonları ve projeleri; bölgelerin sosyoekonomik ve toplumsal yapılarını dikkate alarak tüm çıktıklarıyla bir bütün haline getirilmiştir. Böylece, depremin hemen ardından yaşanan acil durum ve seferberlik hali akut, orta ve uzun dönemdeki faaliyetler belirlenmiştir.

Depremin akut döneminde, Şubat 2023 itibarıyla sahada gözlem ve ihtiyaç analizi çalışmaları, psikolojik ilk yardım, yarı yapılandırılmış psikososyal destek oturumları, bireysel danışmanlık hizmeti, çocuk koruma faaliyetleri, farkındalık artırma çalışmaları ile psikolojik ilk yardım temelli eğitimler Şanlıurfa, Hatay, Kahramanmaraş ve İstanbul’da toplam 1.034 kişiye ulaştırılmıştır.

Akut dönemin sona ermesiyle, saha gözlemleri ve ihtiyaç analizleri doğrultusunda çalışmalar Adıyaman, Hatay ve Şanlıurfa’da sürdürülmüştür. Proje ve operasyonların planlanması aşamasında, bölgedeki tüm kimlik gruplarını çalışmalara dahil etmek amaçlanmıştır; böylece hak temelli ve eşitlik odaklı bir afet ve acil durum müdahalesi yaklaşımı benimsenmiştir. Ağustos 2023-Ekim 2024 tarihleri arasında, orta dönemli müdahaleler kapsamında sanat odaklı yapılandırılmış grup psikososyal destek çalışmaları, bireysel danışmanlık hizmeti, pozitif ebeveynlik ve psikoeğitim oturumları, kamu ve sivil toplum çalışanlarına yönelik kapasite geliştirme oturumları, sosyal uyum aktiviteleri ve aynı yardım kapsamında bireysel koruma desteği sağlanmıştır. Bu dönemde, çalışmaların yürütüldüğü üç ilde toplam 8.319 kişiye ulaşılmıştır. Aynı zamanda, çalışmaların etkililiğini tespit etmek ve materyalleri güncel tutmak adına, çocuklarda hedeflenen iyilik hali artışı kapsamında, Maya Vakfı’nın sanat odaklı psikolojik iyileşme modeli ile Adıyaman’da %91, Hatay’da %89 ve Şanlıurfa’da %82 oranında iyilik halinin arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca, bu dönemde ebeveynler ile odak grup çalışmaları yürütülmüş ve bu çalışmalarda Maya Vakfı’nın kullanmış olduğu modelinin afetin ardından yaşanan travma sürecinde ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimi güçlendirmede etkili olduğu saptanmıştır.

2024 yılının sonunda, Adıyaman’da başlatılan ebeveyn-çocuk olacak şekilde bütünleşmiş erken çocukluk döneminde psikososyal gelişim odaklı pilot çalışma uzun vadeli müdahale programına eklenmiştir. Ebeveyn ve çocuklar arasındaki ilişkiyi destekleyen altı seanslık oturumlarda, erken çocukluk gelişiminde psikososyal gelişimin ve ruh sağlığının önemine odaklanılmaktadır. Ayrıca, Maya Vakfı Öğrenme Merkezi aracılığıyla, afetlere karşı dirençli toplum olma sürecine katkı sunma rolü benimsenmiştir. Bu kapsamda, Öğrenme Merkezi ilk atölye çalışmasını “Kayıp ve Yas” odağında gerçekleştirmiş olup, ilerleyen dönemlerde de beden, dans ve müzik yoluyla bütüncül iyileşmeyi hedefleyen çalışmalarına devam edecektir.

2. DEPREM BÖLGESİNE KISA BİR BAKIŞ

06 Şubat 2023 tarihinde saat 04:17 ve 13:24'te, merkez üssü Kahramanmaraş, Pazarcık ve Elbistan ilçeleri olan Mw 7.7 ve Mw 7.6 büyüklüğünde iki şiddetli deprem gerçekleşmiş, odak derinliği yaklaşık 5 km olan bu depremler Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu, İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerini kapsayan geniş bir alanda hissedilmiştir. Türkiye'nin Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa olmak üzere on bir ilini etkileyen bu depremlerden, yaklaşık olarak 13 milyon insan doğrudan etkilenmiş; 53.537 kişi hayatını kaybederken 3.3 milyon kişi deprem sürecinde kısa veya uzun süreli olarak yerinden edilmiştir. Yarım milyondan fazla binanın hasar gördüğü depremde, yaklaşık iki milyon kişi ise çadırkentlerde ve konteyner kentlerde barınmak durumunda kalmıştır.¹

Kaynak: Anadolu Ajansı, 2024

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre, depremde etkilenen bu on bir ilin toplam nüfusu 14.013.196 kişidir. Bu rakam, Türkiye'nin toplam nüfusu olan 85.279.553 kişinin yaklaşık %16,4'üne denk gelmektedir. Ayrıca, bu on bir ilde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları haricinde, yabancı statüsünde olan kişilerin de yoğun bir şekilde ikamet ettikleri bilinmektedir. Türkiye genelinde kayıtlı olarak yaklaşık 3,5 milyon geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusunun yaklaşık %50'si depremde etkilenen illerde yaşamaktadır. Bu bölgelerdeki geçici koruma kapsamındaki toplam Suriyeli sayısı ise 1.738.035 olarak tespit edilmiştir. Bölgedeki nüfusun tümü incelendiğinde Türkiye'deki toplam çocuk (0-17 yaş) nüfusunun %21,3'ü (4.805.937 çocuk) ve Türkiye genç nüfusunun %16,7'sini oluşturan 18-29 yaş grubundaki 2,6 milyon genç, etkilenen 11 ilde yaşadığı görülmektedir.² Diyarbakır ve Malatya hariç, depremde etkilenen illerde yaş ortalaması 33,5 olarak tespit edilmiş olup bu ortalama tüm ülke geneli yaş ortalamasının altındadır. Depremde etkilenen illerin demografik yapısındaki yaşlı oranının, Türkiye geneline göre düşük olduğu bu illerde genç nüfusun yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca, bölgedeki engelli kişilerin sayısının 2.511.950 olduğu, bu kişilerin 5.252'sinin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı bakım merkezlerinde hizmet aldığı görülmektedir. Tüm bu sayılar incelendiğinde, deprem bölgesindeki kırılgan grupların sayısının oldukça yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

¹ <https://www.icisleri.gov.tr/turkiyenin-birlik-ve-dayanisma-gucu-depremle-sinandi-asrin-felaketi-asrin-dayanismasina-donustu>

² <https://nip.tuik.gov.tr/Home/Adnks>

Öte yandan, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından Mart 2023'te yayınlanan Türkiye Deprem Kurtarma ve Yeniden Yapılanma Değerlendirmesinde bölgenin ülke ekonomisindeki yeri de ele alınmıştır. Buna göre, 2021'deki milli gelirdeki paylarının aynı kalacağı varsayımıyla, 2022 GSYİH tahminlerine göre 11 il için yaklaşık 1,441 trilyon TL (87 milyar ABD doları) milli gelir hesaplanmıştır. Depremden etkilenen 11 il, 2021'de kaydedilen ulusal ekonomik büyümeye 0,98 puan katkıda bulunurken, en çok etkilenen 5 il 0,6 puan katkıda bulunmuştur. Depremden etkilenen iller arasında 2021'de büyümeye en çok katkıda bulunanlar arasında 0,25 puanla Gaziantep, 0,21 puanla Adana ve 0,20 puanla Hatay yer almaktadır. Bölgesel GSYİH'nın %8,6'sı tarım, %30,5'i sanayi, %5,2'si inşaat, %45,2'si hizmetler ve %10,6'sı vergi sübvansiyonlarından oluşmaktadır. Bölgedeki üretim faaliyetlerinin çoğunluğu sanayi ve hizmet sektöründe gerçekleştirilmektedir. Bu bilgiler ışığında, bölgenin ülke ekonomisinde kalkınmasındaki büyük rolü yadsınamaz bir gerçektir.³

Depremlerin ardından bölgede çok sayıda bina tamamen yıkılmış veya ağır hasar almıştır. Bu durum, binlerce insanın barınma ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılayamamasına ve güvenli alan kaybına yol açmıştır. Yerel ve uluslararası kuruluşların sahada yaptığı ihtiyaç değerlendirmelerine göre Hatay, depremin etkilerinin en yoğun hissedildiği illerden biri olarak öne çıkmaktadır. Depremin hemen ardından yapılan bu çalışmalarda, inşa edilmesi planlanan en fazla yapının 161.647 ile Hatay'da olduğu belirtilmiştir. Bu noktada, Hatay'ı Kahramanmaraş, Malatya ve Adıyaman takip etmektedir. Bunun yanı sıra, altyapı sistemlerinde meydana gelen yıkımlar nedeniyle su, elektrik ve iletişim gibi temel hizmetler kesintiye uğramıştır. Akut dönem ve ilk müdahale olarak adlandırılan bu dönemde ulusal ve uluslararası düzeyde, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası paydaşların iş birliği ile depremin ilk günlerinden itibaren öncelikli olarak arama ve kurtarma çalışmaları, temel ihtiyaçların tespiti ve giderilmesi ile acil sağlık yardımları T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) koordinasyonunda giderilmiştir.

Kaynak: T24, 2023.

³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Türkiye Earthquakes Recovery and Reconstruction Assessment
<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/Turkiye-Recovery-and-Reconstruction-Assessment.pdf>

Depremi ardından yapılan ihtiyaç analizi çalışmalarında, bölgenin sosyal yapısına dair bulgulara da rastlanmıştır. Buna göre, UNHCR tarafından yayınlanan ilk raporlarda afetin ardından bölgedeki yabancı nüfusa karşı yabancı düşmanlığı, fiziksel şiddet ve ayrımcılığın arttığı belirtilmiştir. Bu noktada, depremin ardından bölgede karşılaşılan ekonomik ve fiziksel problemlerin yanı sıra sosyal problemlerin de olabileceği görülmüştür.

3. DEPREMİN ARDINDAN: TOPLUMSAL İHTİYAÇLAR VE DÖNÜŞÜMLER

Deprem ile ortaya çıkan psikolojik ve sosyal ihtiyaçlar kapsamında yapılan çalışmalar arasında sırasıyla Psikolojik İlk Yardım (PİY), psikoeğitim ve psikososyal destek grupları ve kişiye özgü tedavi yöntemlerinin uygulanması yer almaktadır. Akut dönemde uygulanan PİY, bireylerin güvenlik, destek ve umut ihtiyacına yönelik acil bir müdahale yaklaşımıdır. Akut dönemde, depremden etkilenen bireylerin yaşadıkları yoğun korku, kaygı, şok, çaresizlik duygularını hafifletmek amacıyla uygulanmaktadır. Burada diğer amaçlar ise, bireylerin mevcut hizmetlere erişimlerini kolaylaştırmak için bilgilendirici rehberlik sunmak, bireylerin sosyal destek ağlarına yeniden bağlanmalarını teşvik ederek yalnızlık hissini azaltmaya yönelik bir destekte bulunmak ve yaşadıkları stresin ve duygusal tepkilerin olağan olduğu anlatılıp bireylerin kendilerini anlamalarına ve tepkilerinden utanmamalarına yardımcı olmaktır. Çocuklar, yaşlılar, kadınlar ve özel ihtiyaçları olan bireyler gibi hassas gruplara yönelik gerçekleştirilen bu müdahaleler, onların duygusal dayanıklılığını artırmaya hizmet etmektedir. Bu şekilde, orta ve uzun vadede depremden etkilenen bireylerin ruh sağlığı sorunları geliştirme riskini azaltmaya yönelik ilk temel adımlar atılmıştır.

Farkındalık Artırma Aktivitesi, Kentpark Konteyner Kenti, Hatay, 2023.

Depremi ilk anlarından itibaren, deprem bölgesindeki ihtiyaçların kurumsal kapasite ve tecrübe göz önünde bulundurularak hızlı bir şekilde tespit edilmesi, tüm kurumlar için büyük önem taşımaktadır. Maya Vakfı'nın deprem müdahalesi, afet ve acil durumlarda sahada psikososyal destek sağlamak üzere yetiştirilen kurum psikologlarının, depremi takip eden üçüncü haftada deprem bölgesine yakın Şanlıurfa'daki yerleşik saha ofisine gitmesiyle başlatılmıştır. Ekibin güvenliğinin kontrolünün ardından bir hafta süreyle depremden etkilenen kişilere psikolojik ilk yardım ve psikososyal destek hizmeti sunulmuştur. Takip eden haftalarda, alanında uzman psikologlar önce Hatay'a, ardından Kahramanmaraş'a giderek diğer ekiplerle birlikte PİY ve psikososyal destek müdahaleleri gerçekleştirmişlerdir.

Sahadaki ilk izlenimlere göre, özellikle depremin akut döneminde Şanlıurfa'da halkın, ekonomik zorluklar ve yıkım sonrasında yaşanan kayıplar gibi temel nedenlerle iyilik hallerini korumakta zorluk yaşadığı gözlemlenmiştir. Deprem hemen ardından şehirde yaşanan sel felaketi nedeniyle özellikle düşük sosyoekonomik duruma sahip bölgelerde bu zorlukların arttığı gözlemlenmiştir. Suriyeli mülteci popülasyonunun yoğun olduğu Şanlıurfa'da, depremin ardından yaşam alanlarında meydana gelen ağır hasarlar, yerel halk ile mülteci popülasyonu arasındaki gerginlikler ve akran zorbalığına maruz kalan çok sayıda çocuğun varlığı tespit edilmiştir. Ekonomik zorlukların derinleşmesiyle birlikte çocuk işçiliğinin artması, yoğun bir ruh sağlığı ve psikososyal destek ihtiyacını ortaya koymaktadır. Öte yandan, depremden en fazla hasar ve yıkımın yaşandığı illerden biri olan Hatay, depremin ilk aylarında gönüllü koordinasyonu ve dayanışma düzeyinin yüksekliğiyle dikkat çekmektedir. Yıkımın yoğunluğu nedeniyle, özellikle barınma kaynaklı sorunların oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Barınma ile ilgili fiziksel koşulların yanı sıra, konteyner ve geçici barınma alanlarının yeterince geniş olmaması mahremiyetin de önemli bir sorun olarak öne çıkmasına yol açmıştır. Nisan ve mayıs aylarında Kahramanmaraş'ta yapılan çalışmalarda ise barınma ve temel hizmetlere erişim ile ruh sağlığı desteği birincil ihtiyaçlar olarak tespit edilmiştir.

Depremin yaratabileceği akut, orta ve uzun dönemli etkiler göz önünde bulundurularak ruh sağlığı ve psikososyal destek çalışmalarının bölgenin kültürel, sosyal ve toplumsal dinamiklerine göre şekillendirilmesi önemlidir. Bu doğrultuda yapılan ihtiyaç analizleri ve psikososyal destek çalışmaları süresinde görüldüğü üzere, 6 Şubat depreminin psikolojik ve sosyal etkileri hem bireysel hem de toplumsal düzeyde derin izler bırakmıştır. Bireyler arasında travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), disosiyasyon, depresyon, anksiyete ve uyku bozuklukları yaygın olarak gözlemlenmiştir. Çocuklar, korku, uyku düzeninde bozulmalar, yoğun hareketlilik veya durgunluk, regresyon (geriye dönüş davranışları), travmatik olayların oyun yoluyla tekrarı, kaçınma davranışları, sosyal ilişkilerde bozulmalar ve akademik performansta düşüş gibi tepkiler göstermiştir. Bunların yanı sıra, rutinlerinden kopmaları ve ebeveynlerinin veya birincil bakım verenlerinin de travmaya maruz kalması çocukların duygusal dayanıklılığını daha da zayıflatmıştır. Yetişkinler arasında özellikle bakım verenlerde tükenmişlik, suçluluk duygusu ve çaresizlik ön plana çıkarken, yaşlılar ve kronik hastalığı olan bireyler sosyal desteğin azalması ve sağlık hizmetlerine erişimdeki zorluklardan olumsuz etkilenmiştir. Diğer bir tarafla yaşanan bu deprem, doğrudan deneyimleyen kişileri birincil yoldan travmatize ederken afete dolaylı yoldan tanıklık eden bireylerde hayatta kalanın suçluluğu teması ön plana çıkmıştır. Toplumsal düzeyde bakıldığında ise, depremin etkileri sosyal uyumu ve dayanışmayı ciddi şekilde etkilemiştir. Göç ve yer değiştirme, sosyal bağların kopmasına ve yerinden edilen bireylerin izolasyon hissinin artmasına yol açmıştır. Kaynaklara erişimde yaşanan zorluklar ve eşitsizlik algısı, toplum içinde gerilimleri artırırken, kadınlar, çocuklar, engelliler ve mülteciler gibi hassas gruplar daha yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Özellikle bakım sorumluluklarından dolayı kadınların, sınır kaybı ve toplumsal baskı gibi durumlarla daha yoğun bir şekilde karşılaştıkları gözlemlenmiştir.⁴

⁴ AFAD- Kahramanmaraş Depremlerine İlişkin Ön Değerlendirme Raporu

https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/Kahramanmaraş%20Depremleri_%20Ön%20Değerlendirme%20Raporu.pdf

Bu etkilerin hafifletilmesinde afetten etkilenen bölgelerde yapılan psikososyal destek çalışmaları kritik bir rol oynamaktadır. Travma tepkilerinin normal olduğunun kabul edilmesi, bireylerin duygu ve düşüncelerini anlamdirmalarına destek olunması ve dayanıklılıklarının artırılması bu müdahalelerin temel amaçlarını oluşturmuştur. Süreç içerisinde Maya Vakfı tarafından, çocuklara oyun ve sanat temelli grup psikososyal destek hizmeti ve bireysel destek hizmeti sunulmuş; böylece duygusal ifade ve başa çıkma becerilerinin geliştirilmesi, yaşadıkları travmatik tepkilerin anlamlandırılması, sosyal bağlarının yeniden kurulması, geleceğe yönelik umutlarının artması ve kendilerine yönelik olumlu bakış açılarının gelişmesi hedeflenmiştir. Çocuklarla çalışmanın yanı sıra, onlara doğrudan ve dolaylı yoldan temas eden her yetişkine yönelik içerikler de uygulanmıştır. Örneğin, kadınlara yönelik destek grupları ve güçlendirme çalışmalarıyla hem bireysel hem de toplumsal rollerinde dayanıklılık kazanmalarına destek olunmuştur. Ayrıca, çocuklara ve yetişkinlere hizmet sunan diğer meslek gruplarının travma psikolojisi konusunda daha duyarlı ve bilgili hale gelmeleri için kapasite geliştirme oturumları düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra, toplulukların bir araya gelerek ortak sorunlara çözüm üretebilmesi amacıyla sosyal uyum projeleri gerçekleştirilmiştir.

Depremi uzun vadeli etkilerinin bireylerin ruh sağlığı ve toplumsal uyum üzerinde kalıcı izler bırakma riski göz önüne alındığında, bu süreçte sürdürülebilir psikososyal destek programlarının uygulanması hayati bir öneme sahiptir. Bu tür müdahaleler, sadece bireysel iyileşmeyi değil, aynı zamanda toplulukların yeniden inşasını ve dayanışmasını da güçlendirecektir. Bu kapsamda, uzun vadede Maya Vakfı'nın ulaştığı hedef kitlesi, 3-24 yaş arasındaki çocuklar, ergenler ve gençlerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda ebeveynler, öğretmenler ve alanda onlara hizmet sunan diğer meslek elemanları da bütüncül bir bakış açısıyla hedef alınmıştır. Bu doğrultuda, çocuğa ve gence temas eden her yetişkin bireyin travmaya duyarlılık kapasitelerini artırmak ve travmaya müdahale edebilme yetkinliklerini geliştirmek amacıyla kapasite geliştirme oturumları düzenlenmiş, bu süreçte bireylerin çocuğa verdikleri tepkileri düzenlerken kendi iyilik hallerini de gözetebildikleri becerilerin kazandırılması hedeflenmiştir. Bu çalışmalar deprem bölgesindeki belediyelerle iş birliği içinde devam etmektedir. Bölgedeki diğer sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumlarıyla iş birliği yapılarak, afet sonrası ortaya çıkan psikososyal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik kapsamlı bir hizmet ağı oluşturulmuştur. Maya Vakfı'nın tüm bu çalışmaları, bireylerin ve toplulukların yalnızca akut dönemdeki ihtiyaçlarına cevap vermekle kalmamış, aynı zamanda iyileşme sürecinde dayanıklılıklarını artırmaya katkı sunmuştur. Bu süreçte, toplulukların travmatik yaşantılara karşı dayanıklılık geliştirmesine yarar sağlayacak eğitimler, seminerler, farkındalık oturumları ve psikososyal destek hizmetleriyle uzun vadeli bir etki yaratılmıştır.

Yukarıda bahsedilen psikolojik etkilere ek olarak, 6 Şubat Depremi toplumsal yapıyı derinden etkileyen ciddi kayıplara yol açmıştır. Toplum içinde sosyal bağlar ve dayanışma mekanizmaları zayıflarken, farklı kültürler arası sosyal gerilimi takip eden polarizasyon sürecinin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Göç eden topluluklar, yeni yaşam alanlarında kültürel ve sosyal uyum sorunlarıyla karşılaşmış, bu da yalnızlık, izolasyon ve yabancılaşma duygularını artırmıştır. Özellikle deprem bölgelerinde yerel toplulukların içe kapanması ve diğer gruplara karşı güvensizlik geliştirmesi, sosyal uyumu zayıflatan bir etki yaratmıştır. Hassas gruplar içerisinde yer alan kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi gruplar ise, toplumsal rollerinin artan yükü ve sağlık hizmetlerine erişimin azalması nedeniyle daha fazla baskı altına girmiştir. Kadınlar, hem ev içi sorumluluklarını yerine getirme hem de afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde aktif rol alma yüküyle karşı karşıya kalmıştır. Bu durumun toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini daha da derinleştirdiği gözlemlenmiştir. Öte yandan, deprem sonrası bireylerin duygusal ve psikososyal destek arayışında bulunmaları, toplumsal dayanışmayı güçlendirme adına bir fırsat da yaratmıştır. Ancak, bu dayanışmanın sürekliliği, destek mekanizmalarının güçlendirilmesine ve daha kapsayıcı bir sosyal yapının oluşturulmasına bağlıdır.

Ekonomik etkiler ise hem bireyler hem de toplum genelinde derin hissedilmiştir. Depremden etkilenen bölgelerde binlerce iş yeri, tarım arazisi ve altyapı zarar görmüş; bu durum hem gelir kayıplarına hem de istihdam sorunlarına yol açmıştır. Tarımsal üretimin aksaması, gıda arzını olumsuz etkileyerek kırsal kesimde yaşayan bireylerin ekonomik dayanıklılığını zayıflatırken, şehir merkezlerinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin yıkıma uğraması, yerel ekonomilerin zayıflamasına neden olduğu gözlemlenmiştir. İş ve statü kaybıyla gelen çökkünlük ve geleceğe umutsuzluk duyguları da kişilerin psikososyal desteğe ihtiyacını artırmıştır. Aynı zamanda, toplumsal refahı artıran hizmetlere erişimde ciddi kesintiler yaşanmıştır. Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin aksaması, bireylerin hem ekonomik hem de sosyal olarak iyileşmelerini zorlaştırmıştır. Kamu ve özel sektör tarafından yapılan yardım ve yeniden yapılanma çalışmaları, bu etkileri hafifletmek adına önemli olmakla birlikte, bölgedeki ekonomik ve toplumsal iyileşme sürecinin uzun vadeli bir çaba gerektirdiği açıktır. Depremin yarattığı toplumsal ve ekonomik etkiler, sadece bireyleri değil, genel olarak bölgenin sürdürülebilir kalkınma potansiyelini de etkilemiştir. Bu süreçte, daha kapsayıcı ve dayanıklı bir toplumsal yapı inşa etmek için sosyal uyumu artıran programlara ve ekonomik toparlanmayı destekleyen uzun vadeli planlamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Son olarak, uzun dönemde ileriye yönelik halen psikolojik, sosyal, toplumsal ve ekonomik boyutta atılması gereken birçok adım vardır. Birincil olarak, topluluk dayanışmasını güçlendirmek ve bireylerin yalnızlık ve izolasyon duygularıyla başa çıkmasına yardımcı olmak için toplum temelli uzun süreli psikososyal destek projelerine ihtiyaç vardır. Bunların yanında akut ve orta vadede yapılan çalışmalarda psikolojik olarak desteğe ihtiyaç duyan bireylerin bireysel seanslara yönlendirilmesi ve bunun için de ruh sağlığı çalışanlarının nicel ve nitel olarak kapasitelerinin artırılması gerekmektedir. Toplumsal düzeyde ise, yerinden edilen bireylerin sosyal uyumlarını artırmak, dayanışma kültürünü yeniden inşa etmek ve hassas grupları güçlendirmek öncelikli konular arasındadır. Kadınların toplumsal rollerini destekleyecek farkındalık kampanyaları, eğitimler ve geçim kaynaklarını destekleyen projeler yaygınlaştırılmalıdır. Deprem sonrası toplumsal bağları yeniden inşa etmek için güveni artıran, sosyal uyumu teşvik eden ve dayanışmayı destekleyen projelerin uygulanması büyük önem arz etmektedir.

4. MAYA VAKFI SAHA ÇALIŞMALARI

Maya Vakfı, Afet ve Acil Durum Programı kapsamında, afetlerden etkilenen ya da bu afetler nedeniyle ikincil travmaya maruz kalan bireylerin baş etme becerilerini desteklemeyi ve travmalara karşı dayanıklı hale gelmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, 6 Şubat depremlerinin ardından yaşanan kayıp ve yas sürecinde, kısa, orta ve uzun vadeli müdahale çalışmaları, psikososyal destek hizmetleri, çocuk koruma ve kapasite geliştirme faaliyetleriyle desteklenmiştir.

4.1. Akut Dönem Çalışmaları (Şubat-Temmuz 2023)

Maya Vakfı, depremin akut döneminde Şanlıurfa, Hatay ve Kahramanmaraş'ta il düzeyindeki koordinasyonla iş birliği içinde, afetten etkilenen topluluklarla çalışmalarına başlamıştır. Bu bağlamda, öncelikle yerel halk ile geçici koruma altındaki çocuklar ve ailelerine psikososyal destek hizmeti sunulmuştur. Maya Vakfı, şehir merkezlerinde ve AFAD liderliğindeki kamp koordinasyonu ile iş birliği içinde, çadır kamplarda ve mobil ekipler aracılığıyla yerel muhtarlarla iş birliği yaparak köylerde de hizmet sunmuştur. Akut dönemde Maya Vakfı, alanında uzman psikolog ve sosyal çalışmacılardan oluşan ekibi ve gönüllüleri ile psikolojik ilk yardım oturumları ve acil çocuk koruma hizmetleri sunmuştur.

Bu süreçte, bireysel danışmanlık ve sanat temelli grup oturumlarından oluşan psikolojik ilk yardım hizmetleri verilmiştir. Sahada çocuk koruma hizmetine ihtiyaç duyulan vakalar, Maya Vakfı'nın çocuk koruma hizmetleri birimine, kamu kurumlarına veya bölgede çalışan diğer sivil toplum kuruluşlarına yönlendirilmiştir. Ayrıca, Nisan ayı itibarıyla bireysel danışmanlık hizmeti başlatılmış, Nisan-Temmuz 2023 arasında 41 çocuk ve yetişkin bu hizmetten yararlanmıştır.

Akut dönemde faaliyet gösterilen bölgeler:

- Hatay (Kırıkhan, Samandağ, Defne),
- Kahramanmaraş (Pazarcık, Elbistan),
- Şanlıurfa (Haliliye, Karaköprü, Eyyübiye)

4.1.1 Psikolojik İlk Yardım ve Çocuk Koruma Faaliyetleri

Psikolojik ilk yardım faaliyetleri kapsamında 14 Şubat 2023 tarihinde İstanbul'dan oluşturulan öncü bir ekip Şanlıurfa'da bulunan Maya Vakfı saha ekibiyle bir araya gelerek psikolojik ilk yardım çalışmalarına başlamıştır. Bu kapsamda, öncelikle sahayı analiz eden ve ihtiyaç analizi raporu oluşturan Maya Vakfı İlk Müdahale Ekibi, çalışmalarını 9 Mart 2023'te Hatay'da başlatmış; Nisan-Mayıs 2023 döneminde saha çalışmalarını Kahramanmaraş'a doğru genişletmiştir. Bu kapsamda;

- Kahramanmaraş'ta yerel halk ile mültecilerden oluşan 125 kişiye psikolojik ilk yardım desteği sağlanmıştır. Bunun yanında, yapılan ilk ihtiyaç analizi çalışmasında gıda, giyim ve hijyen gibi temel insani yardım malzemelerine ihtiyaç duyan 72 kişiden 27'sinde orta dereceli koruma riski tespit edilerek ilgili malzemelere ulaşmaları sağlanmıştır. Öte yandan, birinci basamak sağlık hizmetine ihtiyaç duyan 30 kişi ilgili sağlık kurumlarına yönlendirilirken dört kişinin psikiyatri ve psikiyatrik ilaç ihtiyacı tespit edilmiş ve ilaçlara ulaşımı sağlanmıştır. Bunun yanında, görüşme gerçekleştirilen kişilerin %32'sinin acil barınma ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Afetten etkilenen bölge halkı ile yapılan görüşmelerde, 23 kişinin uzun dönem psikolojik ihtiyacı tespit edilmiş ve bireysel danışmanlık servisi kapsamında bu kişilere destek sağlanmıştır.
- Hatay'da psikolojik ilk yardım kapsamında 245 kişiye ulaşılmıştır. Bu kişilerin %57'sini bakım verenler ve yetişkinler oluşturmakta olup ilk anda yüksek koruma riski tespit edilen kişi sayısı 16 olarak belirlenmiştir. Bu kişiler, AFAD başta olmak üzere T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile İl Göç İdaresi'ne yönlendirilmiştir. Acil barınma ihtiyacı olan kişi sayısı ise psikolojik ilk yardım sağlanan kişilerin %21'ini oluşturmaktadır. Psikiyatrik destek ve ilaç tedavisi ile uzun dönemli psikoterapi ihtiyacı saptanan kişiler ise görüşülen popülasyonun %62'sidir. Bu bölgede, özellikle kırsal alanlarda, 65 yaş ve üzeri kişilerin temel bakım hizmetlerine erişiminin sınırlı olduğu ve rutin kullanılan ilaçlara ulaşmakta zorlandıkları gözlemlenmiştir.
- Şanlıurfa'da psikolojik ilk yardım kapsamında, 88'i çocuk toplam 107 kişiye ulaşılmıştır. 12 çocukta yüksek koruma riski tespit edilirken ilgili vakalar AFAD ve İl Göç İdaresi'ne yönlendirilmiştir. Gıda, hijyen ve nakit desteğine ihtiyacın da yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

4.1.2 Psikososyal Destek Oturumları

Psikososyal destek oturumları, Nisan 2023'te Şanlıurfa'da, akut dönemde yarı yapılandırılmış grup seansları ile iyilik halinin artırılması hedefiyle başlatılmıştır. Bu kapsamda, Nisan-Temmuz 2023 tarihleri arasında 5-14 yaş aralığındaki 125 çocukla oturumlar gerçekleştirilmiştir.

4.1.3 Farkındalık Artırma Çalışmaları

Farkındalık artırma çalışmalarında, afet ve acil durumlarda kişisel hijyen odaklı topluluk bilinçlendirme faaliyetleri ön planda yer almıştır. Bunun yanı sıra, acil durumlarda kadınlar ve genç kızlara yönelik hijyen odaklı oturumlar Hatay'da düzenlenmiştir. Bu oturumlardan toplam 113 kişi faydalanmıştır.

4.1.4 İkincil Travma ile Baş Etmeye Yönelik Psikolojik İlk Yardım Eğitimleri

İkincil travmaya yönelik kapasite geliştirmeyi amaçlayan bu eğitimlerin ilki, 4 Mart 2023 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi binasında düzenlenmiş ve belediye personelinin saha çalışmaları için kapasitelerini artırmaya odaklanılmıştır. Eğitime toplam 86 belediye personeli katılmıştır. Eğitimde travma ve etkileri, ikincil travma, afet bağlamında klinik görüşme teknikleri, psikolojik ilk yardım ve öz bakım teknikleri ele alınmıştır. Ardından, 24 Mart'ta Şanlıurfa'da Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü personeli ile kapasite geliştirme eğitimi 12 psikososyal destek personelinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Nisan ayında ise Çağ Üniversitesi & Maya Vakfı iş birliğinde, Maya Vakfı İstanbul ekibi tarafından Sosyal Hizmetler Bölümü öğrencileri için çevrimiçi kapasite geliştirme eğitimi gerçekleştirilmiştir ve eğitime 27 öğrenci katılmıştır.

Grafik 1: Akut Dönemde Hatay, Şanlıurfa ve Kahramanmaraş'ta Çeşitli Oturumlar ve İhtiyaç Analizi Çalışmalarıyla Ulaşılan Toplam Kişi Sayısı

4.2 Orta Dönem Çalışmaları (Ağustos 2023-Ekim 2024)

Depremin üzerinden geçen beş ayın ardından, Ağustos 2023 itibarıyla Maya Vakfı, akut dönem çalışmalarının sonuçlarının değerlendirildiği ulusal ve uluslararası koordinasyon toplantıları ile sahada yürütülen ihtiyaç analizi çalışmalarının sonuçları doğrultusunda, afetin ardından psikolojik sağlamlık ve iyi oluş halinin desteklenmesi amacıyla orta ve uzun vadeli operasyonlarını genişletmiştir. Bu amaçla ilk olarak, Şanlıurfa saha ekibi genişletilmiş ve mobil olarak Adıyaman sahasında çalışmaya başlamıştır. Eş zamanlı olarak, Hatay'da psikolojik ilk yardım ile başlayan çalışmaların çocuk koruma ve yapılandırılmış grup psikososyal destek oturumları ile desteklenmesine karar verilmiş ve burada da yerleşik bir ekip oluşturulmuştur. Bu dönemde, çocuklar ve gençlere yönelik sanat temelli grup seansları, bireysel seanslar, ebeveyn eğitimleri, ebeveyn danışmanlığı, farkındalık arttırma oturumları ve sosyal uyum etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, çocuk koruma kapsamında, giyim, gıda, hijyen, market ihtiyaçları için aynı yardım yapılmıştır. Saha çalışanlarına yönelik kapasite geliştirme ve özbakım eğitimleri de düzenlenmeye devam etmiştir.

Orta dönemde faaliyet gösterilen bölgeler:

- Adıyaman (Besni, Çelikhane, Gölbaşı),
- Hatay (Kırıkhan, Samandağ, Antakya),
- Şanlıurfa (Haliliye, Karaköprü, Eyyübiye)

4.2.1. Sanat Odaklı Yapılandırılmış Grup Oturumları

Sanat odaklı yapılandırılmış grup oturumları, Adıyaman, Hatay ve Şanlıurfa'da depremden etkilenen 5-18 yaş arası çocuklar ve gençlerle gerçekleştirilmiştir. Bu oturumlar, sanat temelli psikolojik iyileşme becerileri modeli kullanılarak 4-6 hafta süreyle uygulanmıştır. Bu oturumlarda, afetin ardından çocukların daha dirençli ve güçlenmiş hale gelmelerine yardımcı olmak için sanatın farklı dallarının (görsel sanat, müzik, dans-hareket, fotoğraf, sinema) kullanıldığı grup oturumları düzenlenmiş ve üç ilde Ağustos 2023- Ekim 2024 tarihleri arasında toplam 3.200 çocuk ve genç bu oturumlardan yararlanmıştır. Grup oturumlarında problem çözme becerilerini geliştirmeyi, olumlu ifade biçimlerini teşvik etmeyi, duyguları tanımayı ve tepkileri yönetmeyi, faydalı düşünme biçimlerini teşvik etmeyi ve sağlıklı sosyal ilişkileri yeniden inşa etmeyi amaçlanmaktadır. Bu becerilerin çocuk ve gençlere kazandırılması ile toplulukların daha dayanıklı hale gelmeleri ve duygusal, psikolojik olarak desteklenmeleri amaçlanmaktadır. Grup aktivitelerinin çocukların iyi oluşu üzerindeki etkililiği Maya Vakfı tarafından ölçümlenmiş; Şanlıurfa'da %82, Hatay'da %89 ve Adıyaman'da %91 oranında iyilik hali artışı saptanmıştır.

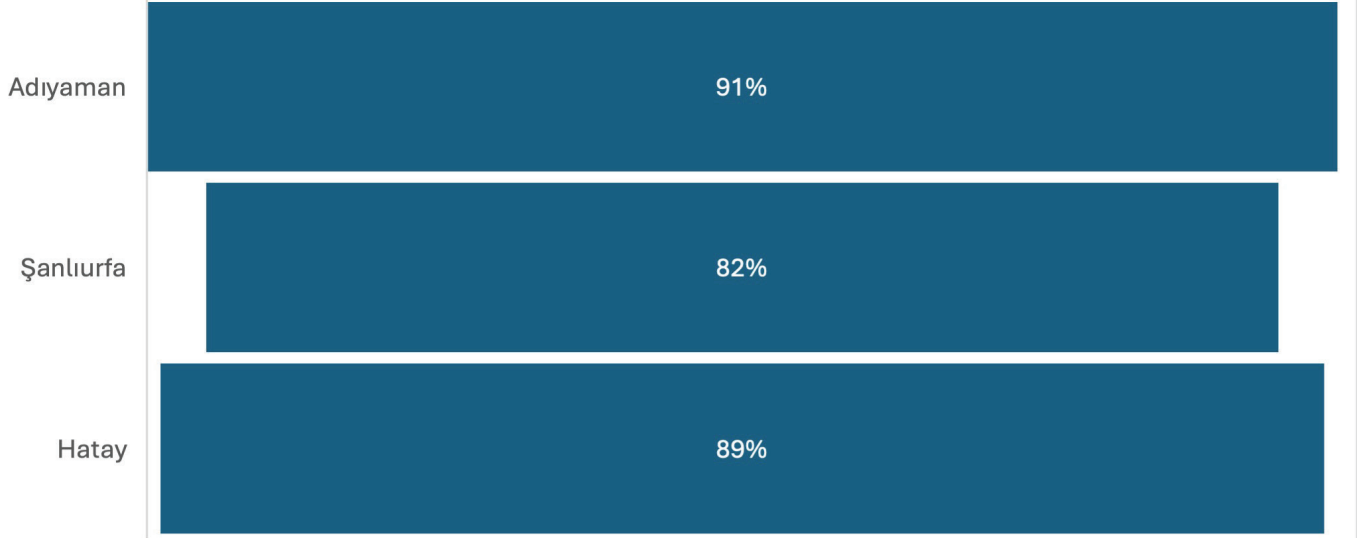

Sanat Odaklı Yapılandırılmış Grup Oturumları, Bebek Kampı, Adıyaman, 2024.

Sanat Odaklı Yapılandırılmış Grup Oturumları, Şanlıurfa, 2024

İyilik Hali Artışı

Grafik 2: Orta dönemde Hatay, Şanlıurfa ve Adıyaman'da Düzenlenen Sanat Odaklı Psikososyal Grup Oturumları Sonrası Saptanan İyilik Hali Artışı

4.2.2 Pozitif Ebeveynlik ve Psikoeğitim Oturumları

Sanat odaklı yapılandırılmış grup oturumları, Adıyaman, Hatay ve Şanlıurfa'da depremden etkilenen 5-18 yaş arası çocuklar ve gençlerle gerçekleştirilmiştir. Bu oturumlar, sanat temelli psikolojik iyileşme becerileri modeli kullanılarak 4-6 hafta süreyle uygulanmıştır. Bu oturumlarda, afetin ardından çocukların daha dirençli ve güçlenmiş hale gelmelerine yardımcı olmak için sanatın farklı dallarının (görsel sanat, müzik, dans-hareket, fotoğraf, sinema) kullanıldığı grup oturumları düzenlenmiş ve üç ilde Ağustos 2023- Ekim 2024 tarihleri arasında toplam 3.200 çocuk ve genç bu oturumlardan yararlanmıştır. Grup oturumlarında problem çözme becerilerini geliştirmeyi, olumlu ifade biçimlerini teşvik etmeyi, duyguları tanımayı ve tepkileri yönetmeyi, faydalı düşünme biçimlerini teşvik etmeyi ve sağlıklı sosyal ilişkileri yeniden inşa etmeyi amaçlamaktadır. Bu becerilerin çocuk ve gençlere kazandırılması ile toplumların daha dayanıklı hale gelmeleri ve duygusal, psikolojik olarak desteklenmeleri amaçlanmaktadır. Grup aktivitelerinin çocukların iyi oluşu üzerindeki etkililiği Maya Vakfı tarafından ölçümlenmiş; Şanlıurfa'da %82, Hatay'da %89 ve Adıyaman'da %91 oranında iyilik hali artışı saptanmıştır.

Pozitif Ebeveynlik ve Psikoeğitim Oturumları, Kırkhan Opet Yarı Konteyner Kenti, Hatay, 2024.

Depremi ardından bakım verenlerle, ortaya çıkabilecek travmaların ardından pozitif ebeveynlik becerileri, mahremiyet, özbakım, çocuklarla iletişim, stres yönetimi gibi konulara yönelik eğitimler verilmektedir. Ayrıca, çocukların seanslarıyla eş zamanlı olarak, deprem sürecinde çocukların zorlandıkları durumlarla başa çıkmalarını desteklemek ve depremin getirdiği travmatik etkileri azaltmak amacıyla bakım verenlere yönelik daha kapsamlı danışmanlık seansları Adıyaman, Hatay ve Şanlıurfa'da düzenlenmiştir. Pozitif ebeveynlik oturumlarına orta vadeli müdahale döneminde toplam 2.381 bakım veren katılmıştır. Katılım sağlayan bakım verenlerin %86'sının kadın olduğu bilinmektedir. Oturumların ardından bir ölçümleme çalışmasına katılmış olan katılımcıların %92'si oturumların duygu ve düşüncelerini ifade etmek konusunda destekleyici olduğu, bu bağlamda da çocuklarıyla iletişim sürecinde yönlendirici olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Ağustos 2023- Ekim 2024 arasındaki ebeveyn ve çocuk oturumlarının etkisini ölçmek üzere yedi farklı odak grup görüşmesi toplamda 52 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmelerine katılan ebeveynlerin %87,2'si oturumların ardından takip eden dört haftalık süreçte çocuklarıyla daha pozitif bir iletişim inşa ettiklerini, depremin ardından yaşanan travma sürecinde meydana gelen iletişim eksikliklerinin ve kaygılarının büyük oranda azaldığını ifade etmiştir.

4.2.3 Bireysel Danışmanlık Servisi

Akut dönemde yapılan çalışmalarda, kısa ve uzun vadeli psikolojik desteğin bir ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, 75 haftalık bu süreçte Maya Vakfı psikologları, psikolojik iyileşme becerileri ve kısa vadeli çözüm odaklı uygulamaların kullanıldığı grup seanslarına ek olarak, 8-12 seanstan oluşan daha uzun süreli ve kapsamlı bireysel danışmanlık hizmetini ihtiyaç duyan çocuklar, gençler ve bakım verenlerden oluşan toplam 487 kişiye sunmuştur.

4.2.4 Bireysel Koruma Desteği, Tespit ve Yönlendirme

Maya Vakfı, afet sonrası yapılan ilk değerlendirmeler ve saha gözlemleri doğrultusunda, etkilenen bölgelerde çocukların korunması, barınma ve farklı şehirlere taşınma ile ilgili yasal süreçlere erişim, sağlık hizmetlerine ulaşım ve sosyal hizmetler hakkında bilgi sağlanması gibi temel koruma risklerini tespit ederek çalışmalarını sürdürmektedir. Bu süreçte Maya Vakfı, kendisine doğrudan başvuran veya koruma riski tespit edilen çocuk ve gençlere temel ihtiyaç ve erzak desteği sağlamıştır. Bu kapsamda, Adıyaman, Hatay ve Şanlıurfa'da toplamda 558 kişiye gıda ve giyim desteği sağlanmış, ayrıca özel medikal malzeme gereksinimi duyan kişilere de destek verilmiştir. Afet bölgesinde her yararlanıcının hak ve hizmetlere adil ve eşit erişimini sağlamayı hedefleyen Maya Vakfı hastaneler, belediyeler, diğer sivil toplum kuruluşları gibi kurumlara yönlendirme de yapmıştır. En çok yönlendirme yapılan kurumların başında AFAD, İl Göç İdareleri, T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile belediyeler ve kaymakamlıklar gelmektedir. Kişilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, iyilik hallerini artırarak psikolojik iyileşme süreçlerine katkıda bulunduğunun bilinciyle Maya Vakfı, çalıştığı her bir bireyin ihtiyaçlarını tespit edip bu ihtiyaçları karşılamaya veya ihtiyaçların karşılanmasına destek olarak kişilerin bütüncül iyilik halini artırmayı hedeflemektedir.

4.2.5 Sosyal Uyum Aktiviteleri

6 Şubat depremlerinin ardından, deprem bölgelerinde sosyal ve demografik yapının dönüşümü ile ortaya çıkan acil ihtiyaçların çeşitlenmesi nedeniyle, bölge halkı ile başta geçici koruma statüsündeki Suriyeliler ve diğer yabancıların bazı dönemlerde çatışma ve gerginlik içinde olduğu gözlemlenmiştir. Maya Vakfı, sosyal uyum aktiviteleri ile tüm kimlik grupları arasındaki gerilim ve çatışmayı azaltmak, toplumdaki iletişim, iş birliği ve güven duygusunu geliştirmek için her türlü çeşitliliğe saygı göstermeyi amaçlayan etkili saha çalışmaları yürütmektedir. Deprem sürecinde belediyeler ve yerel kurumlarla iş birliği yapılmış, böylece farklı topluluklar arasındaki farkındalığı artırmak hedeflenmiştir. Bu kapsamda, Şanlıurfa'da sanat odaklı sosyal uyum etkinlikleri mülteci ve yerel bakım verenler ve onların çocuklarının katılımıyla Şanlıurfa Müzesi'nde gerçekleştirilmiş ve bu etkinliğe 169 kişi katılım sağlamıştır. Bu dönemde, sosyal uyum aktivitelerine katılım sağlayan toplam kişi sayısı ise 758 olarak tespit edilmiştir.

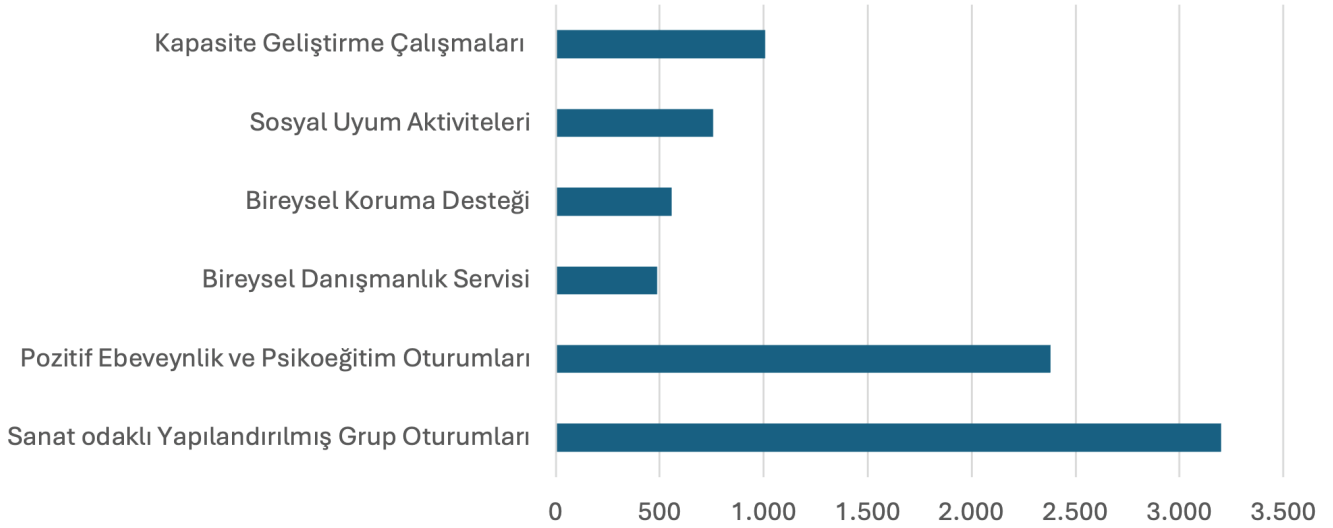
Şanlıurfa ve Hatay'dan 23 Nisan Etkinlikleri, 2024.

4.2.6 Bireysel Danışmanlık Servisi

Maya Vakfı kapasite geliştirme çalışmaları ile deprem süreci boyunca başta sivil toplum çalışanları ve yerel yönetim mensupları olmak üzere; bu gibi kurumlarda çalışan kişilerin travma bilgisini ve donanımını artırmayı ve kapasitesini güçlendirmeyi hedeflemiştir. Ayrıca, uzun süre zorlu saha koşullarında çalışan saha çalışanlarının tükenmişliğini önlemek ve iyilik halini artırmak için sanat temelli öz bakım etkinlikleri düzenlemiştir. Ağustos 2023 - Aralık 2024 tarihleri arasında 1008 kamu ve sivil toplum çalışanına kapasite geliştirme eğitimleri verilmiştir. Bu kapsamda en geniş çaplı kapasite geliştirme çalışması Ekim 2024'te Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi çalışanlarına yönelik düzenlenmiş ve 839 personel bu eğitimlere katılmıştır.

Ulaşılan Kişi Sayısı

Grafik 3: Orta Dönemde Hatay, Şanlıurfa ve Adıyaman'da Çeşitli Oturumlar ve Aktiviteler Sonucu Ulaşılan Toplam Kişi Sayısı

Saha Çalışanlarına Yönelik Kapasite Geliştirme ve Psikolojik Sağlamlık Eğitimleri, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Şanlıurfa, 2024.

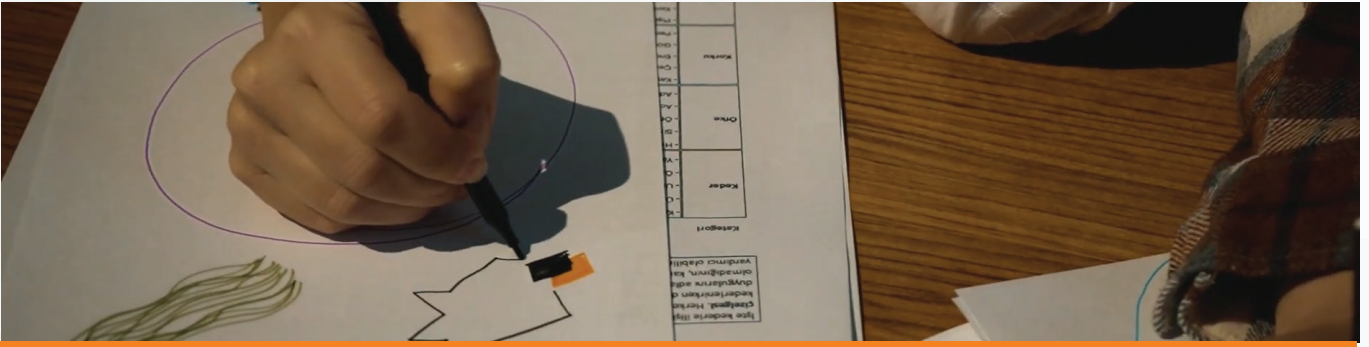
4.3. Uzun Dönem Çalışmaları: Afetlere Karşı Dirençli Toplumun İnşasında Maya Vakfı

Deprem çalışmalarında, akut ve orta vadede gerçekleştirilen müdahaleler sırasında, depremden etkilenen yararlanıcıların psikolojik, fiziksel, ekonomik ve toplumsal sorunları ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, depremin etkisiyle ihtiyaçları artan saha çalışanlarının da göz önünde bulundurulması ve onlara yönelik kapasite geliştirme çalışmalarının planlanması büyük önem taşımaktadır. Bu iki açıdan ele alınabilmektedir: Yapılan çalışmalarda, alanda yeterli sayıda psikolog ve sosyal hizmet uzmanı gibi meslek elemanları bulunmadığı, hali hazırda var olan ve sahada çalışan ruh sağlığı ekiplerinin deprem ve travma psikolojisine dair teorik ve pratik bilgilerinin az olduğu ve geliştirilmesi gerektiği gözlemlenmiştir (Ünüvar & Özmete, 2023). Diğer yandan, kaynak ve bilgi eksikliği, sahada eleman yetersizliği nedeniyle uzun süreler çalışma zorunluluğu ve özbakım aktivitelerinin öneminin yeterince fark edilmemesi, saha çalışanlarında tükenmişlik ve ikincil travmatizasyon gibi sorunlara yol açmıştır. Bu sebeple Maya Vakfı, 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan depremin ardından, Türkiye'deki ruh sağlığı ve psikososyal destek çalışmaları alanında sürdürülebilir çözümler geliştirmek ve uzun vadeli etkiler yaratmak amacıyla Öğrenme Merkezi'ni kurmuştur. Bu merkez, yalnızca afet sonrası travma çalışmalarına odaklanmakla kalmayıp, aynı zamanda ruh sağlığı profesyonelleri arasında bilgi ve deneyim paylaşımını teşvik eden bir çatı olarak tasarlanmıştır. Amacı, toplumun ruh sağlığına yönelik ihtiyaçlarına cevap verirken, sahada görev yapan uzmanların yetkinliklerini artırmak ve onları güçlendirmektir.

Maya Vakfı Öğrenme Merkezi'nin temel misyonu, ruh sağlığı profesyonellerine yönelik eğitim, rehberlik ve kaynak sağlayarak, Maya Vakfı'nın 10 yıllık ruh sağlığı ve psikososyal destek alanında bilgi birikimini aktarırken, travma ve afet sonrası iyileşme süreçlerinde daha etkili olmalarını sağlamaktır. Merkez, sahada çalışan uzmanların karşılaştıkları ikincil travma ve tükenmişlik gibi olumsuz etkileri azaltmayı da hedeflemektedir. Bu bağlamda, düzenlenen eğitim programları, sempozyumlar ve atölye çalışmaları aracılığıyla, uzmanların teorik bilgi birikimlerini uygulamaya dönüştürmeleri amaçlanmaktadır. Bunun yanında, ülke içinde ve dışında alanında uzman kişilerin düzenlenen etkinliklere davet edilmesiyle uluslararası standartlarda çalışmalar yapılması hedefine doğru ilerlenmektedir. Öğrenme Merkezi, ruh sağlığı profesyonelleri arasındaki iş birliğini güçlendirmeyi, yenilikçi ve kanıta dayalı yöntemlerin benimsenmesini teşvik etmeyi ve toplumsal dayanıklılığı artırmayı hedeflemektedir. Uzun vadede, toplumların travma karşısında daha dayanıklı hale gelmesi ve bireylerin psikolojik iyilik hallerinin sürdürülebilir bir şekilde korunması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, sahada ve kendi bireysel pratiğinde travma ile çalışan tüm ruh sağlığı uzmanlarına yönelik kanıta dayalı yaklaşımlarla bilgi birikimini artırmayı, sahada çalışmanın zorlayıcı koşulları karşısında ikincil travmatizasyonu ve tükenmişliği önleyici psikososyal destek müdahalelerinde bulunmayı, bunları yaparken de ruh sağlığı çalışanlarının kendi aralarında iş birliği kurarak ve bilgi aktarımı yaparak destek almalarını hedefleyen programlar hazırlanmıştır.

Maya Vakfı Öğrenme Merkezi, kuruluş amaçları doğrultusunda, psikososyal destek alanında öncelikli ihtiyaçları ele alan atölye çalışmaları düzenlemektedir. İlk etapta, toplumsal travma ve bireysel iyileşme süreçlerinde öne çıkan en temel konulardan biri olan kayıp ve yas alanında atölye çalışması düzenlemiştir. Kayıp ve yas, afet sonrası bireylerin ve toplulukların sıklıkla karşılaştığı en derin psikolojik zorluklardan biridir. Bu atölye, saha çalışmalarında kayıp ve yas ile karşılaşan ruh sağlığı uzmanlarının, kayıp yaşayan bireylerin yas sürecini anlamalarına, duygularını ifade edebilmelerine ve bu süreçte yalnız olmadıklarını fark etmelerine yardımcı olmalarını amaçlar.

⁵Ünüvar, N., Özmete, E. (2023). Kahramanmaraş Merkezli Depremlerde Psikososyal Destek Uygulamaları: Elbistan ve Kahramanmaraş İl Merkezi Saha Çalışması Raporu. Ankara Üniversitesi Yayın No:808, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Yayın No:6, Ankara.

Kayıp ve Yas Atölyesi, Maya Vakfı Balat Saha Ofisi, 2024.

İkinci kez düzenlenecek ve Mart 2025'te gerçekleştirilmesi planlanan öğrenme atölyesi, Dr. Klinik Psikolog Zeynep Çatay'ın yürütücülüğünde, dans ve hareket terapisi konu başlığıyla gerçekleştirilecektir. Travmatik deneyimler bireylerin sinir sistemleri üzerinde psikolojik ve fiziksel etkiler bıraktığı bilinmektedir. Dans ve hareket terapisi, beden odaklı bir yaklaşım olarak bireylerin fiziksel ve duygusal iyileşme süreçlerine katkıda bulunur. Travmanın yalnızca zihinsel değil, bedensel bir deneyim olduğunu kabul eden bu terapi yöntemi, bireylerin kendilerini ifade etmeleri için sözlü olmayan bir araç sunar. Katılımcılara, bedenlerinin travmaya nasıl tepki verdiği ve bu tepkilerin nasıl dönüştürülebileceğini öğretmek, dans ve hareket yoluyla duygularını dışa vurmalarını sağlayan özgürleştirici egzersizlerle tanıştırmak, grup aktiviteleriyle birlikte hareket etmenin ve ritim duygusunun bireyler üzerindeki sakinleştirici etkilerinin kullanılması amaçlanmaktadır. Tüm bunlar dahilinde, saha elemanlarının gelişimi Maya Vakfı'nın uzun vadedeki hedefleri arasında yer almıştır. Vakfın bir diğer uzun vadedeki hedefi, 6 Şubat 2023'ten beri süregelen saha çalışmalarında henüz yeterince odaklanılmamış yaş gruplarını ve popülasyonlarını hedef alarak çalışmalarını sürdürmektir. Sahada da gözlemlendiği üzere, erken çocukluk dönemine yönelik gerçekleştirilen psikososyal destek çalışmalarında bir boşluk gözlemlenmiştir. Erken dönemde, bir çocuğun tam potansiyelini geliştirmek ve ileriki yaşamda gerekli olan temel bilişsel, duygusal ve sosyal becerileri şekillendirmek adına kritik bir fırsat penceresi sunar.

Bunun yanı sıra erken çocukluk programlarına yapılan her bir dolar yatırım, artan verimlilik ve telafi eğitimi, sosyal yardım programları ve ceza adaleti gibi sosyal programlara yapılan harcamaların azalması sayesinde yıllık %7-10 oranında bir getiri sağlar (Heckman, 2012). Erken çocukluk döneminde bulunan çocuklar, gelişimsel süreçlerinden dolayı deprem gibi travmatik deneyimlerden en çok etkilenen gruplardan biridir. Henüz yaşadıkları olayı anlama, bununla başa çıkma, kendilerini ifade etme ve ihtiyaçlarını belirtme becerileri gelişmediği ve bakım verenlerinden kendi benliklerini ayrı tutmayı başaramadıkları için bakım verenlerinin travmatik deneyimlere verdikleri tepkiler ve bu süreçte çocukların ihtiyacına cevap verilebilirlik oranı, erken çocukluk döneminde olan çocukların iyilik halini etkilemektedir.

Buradan yola çıkarak, uzun dönem stratejisinde erken çocukluk dönemi çalışmalarına hız veren Maya Vakfı, Adıyaman'da bakım veren-çocuk ilişkisini güçlendirmeyi hedef alan bir proje ile çalışmalarını sürdürmektedir. Maya Vakfı'nın Kukla Destekli Sanat Terapisi Projesi, 3-7 yaş arası çocuklarla çalışarak, onların duygusal iyileşme süreçlerini desteklemeyi amaçlar. Proje, sanat terapisi ve kukla kullanımını bir araya getirerek, çocukların duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine olanak tanıyan güvenli bir alan oluşturur. Bu yöntem, travma sonrası duygusal, bilişsel ve sosyal becerilerin yeniden yapılandırılmasını hedefleyen etkili ve yaratıcı bir yaklaşımdır. Toplamda oturumdan oluşan grup psikososyal destek oturumlarından üçü bakım veren-çocuk etkileşimini odak alarak uygulanırken, üçü sadece çocuk ile gerçekleştirilmektedir. Bu proje ile bakım verenler ile çocuklar arasındaki bağı kurma ve güçlendirme konularında derinlemesine bir destek sağlanmaktadır. Ayrıca, bu kapsamda Maya Vakfı'nın hedef kitlesi genişleyerek, çalışmalar 5 yaş grubundan 3 yaş grubuna kadar inmiş ve küçük yaştaki bireylerin ihtiyaçlarına yönelik faaliyetler hız kazanmıştır.

Erken Çocuklukta Psikososyal Gelişime Yönelik Oturumlar, Bebek ve Gölbaşı Kampları, Adıyaman, 2024.

6 Şubat Kahramanmaraş depreminin üzerinden tam iki yıl geçti. Bu süre zarfında edindiğimiz bilgi, deneyim ve yaşantıları donanımımızda biriktirerek, toplum genelinde farkındalık oluşturacak çalışmalar ve eğitimler düzenleme gerekliliğinin bilinciyle faaliyetlerimizi sürdürmekteyiz. Afet bilincini artırmaya yönelik programlar, bireylerin olası afetlere daha hazırlıklı olmasını sağlar. Özellikle travmaya müdahale ve özbakım becerilerine yönelik eğitimler, saha çalışanlarının ve gönüllülerin tükenmişlik sendromu ve ikincil travmayla başa çıkmasını kolaylaştırırken, bilgi ve beceri repertuarlarını güçlendirerek onlara daha fazla yetkinlik kazandıracaktır. Bu sayede olası bir afet veya acil durumda yeniden sahaya çıkabilmek için daha donanımlı meslek elemanları yetiştirilebilecektir.